

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ - УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Булевар краља Александра бр. 73/II, 11 000 Београд

НАСТАВНОМ И НАУЧНО–УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о сачињеној докторској дисертацији кандидата Рада Д. Мрљеша, дипл. инж. арх.

Одлуком Наставног и научно–уметничког већа Архитектонског факултета – Универзитета у Београду бр. 01-780/2 – 5.2 од 25.05. 2026. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Рада Д. Мрљеша, дипл. инж. арх., под насловом:

АРХИТЕКТУРА ВИСОКОГ МОДЕРНИЗМА КАО ИНСТРУМЕНТ ЗАШТИТЕ ИСТОРИЈСКОГ УРБАНИЗМА БЕОГРАДА

- др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Марко Николић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Урош Радосављевић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Рената Јадрешин Милић, ванредни професор
School of Architecture, Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand
- др Емануеле Мореци, ванредни професор
Politecnico di Torino, Turin, Italy

Након прегледа достављене Дисертације и пратећих материјала, као и разговора са кандидатом, Комисија је сачинила:

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде Дисертације

Раде Д. Мрљеш, дипломирани инжењер архитектуре уписао је Докторске академске студије – Архитектура и урбанизам на Архитектонском факултету Универзитета у Београду школске 2019/2020. године. Кандидат је положио све испите у роковима предвиђеним наставним програмом студија и остварио 150 ЕСПБ бодова, чиме је стекао услов за пријаву и израду докторске дисертације.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 – пречишћен текст), а у вези са чланом 26. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20 и 136/23) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 20. новембра 2023. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 27. новембра 2023. године, донело одлуку број 01-2233/2-12.8. којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата Рада Д. Мрљеша, дипломираног инжењера архитектуре, под насловом „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ у саставу:

- др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Марко Николић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Урош Радосављевић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Рената Јадрешин Милић, ванредни професор
School of Architecture, Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета („Сл. билтен Факултета”, бр. 134/23-пречишћен текст и 137/24), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20 и 136/23) и сагласности Већа научних области грађевинско □ урбанистичких наука Универзитета у Београду од 02. априла 2024. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 22. априла 2024. године, донело одлуку број 01 □ 643/2-8.9 да се Раду Д. Мрљешу, дипломираном инжењеру архитектуре, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ и да се за ментора именује др Ана Никезић, редовни професор Архитектонског факултета, Универзитет у Београду.

У мају 2026. године, кандидат је завршену докторску дисертацију, уз сагласност ментора и потврђену оригиналност проверену према процедури Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, и објављених радова у часописима категорије М24 и осталих категорија, повезаних са садржајем докторске дисертације, предао на Веће докторских студија. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 □ пречишћен текст, 137/24, 138/24 и 140/25) а у вези са чланом 34. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду („Сл. гласник УБ”, бр. 122/20, 136/23 и 139/25) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 18. маја 2026. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 25. маја 2026. године, донело одлуку број 01 □ 780/2-5.2 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ кандидата Рада Д. Мрљеша, дипломираног инжењера архитектуре, у саставу:

- др Ана Никезић, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Марко Николић, ванредни професор, председник комисије
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Урош Радосављевић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Рената Јадрешин Милић, ванредни професор
School of Architecture, Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand
- др Емануеле Моречи, ванредни професор
Politecnico di Torino, Turin, Italy

1.2. Научна област Дисертације

Дисертација припада образовно–научном пољу Техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам, а за коју је матични Архитектонски факултет – Универзитет у Београду. Ментор на изради Дисертације је др Ана Никезић, редовни професор на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. Списак кључних радова који квалификују професора др Ану Никезић за ментора на изради Дисертације обухвата следеће научне радове:

- Ristić Trajković, J., Krstić, V., Nikezić, A., Petrović, R., & Ilić Gajić, J. (2026). Beyond Green: Toward Architectural and Urban Design Scenarios for Therapeutic Landscapes. *Land*, 15(1), 114.
- Jerković-Babović, B., & Nikezić, A. (2024). Instrumentalization of the fluidity phenomenon in architectural design. *Frontiers of Architectural Research*. Elsevier B.V. on behalf of KeAi Communications Co. Ltd.

- Kahrović Handžić, L., & Nikezić, A. (2023). Integral methodology for value assessment of the 20th century architectural heritage in Bosnia and Herzegovina. *Facta universitatis - series: Architecture and Civil Engineering*. Niš : University of Niš., 21(1), 169-193.
- Nikezić, A. (2022). Enhancing Biocultural Diversity of Wild Urban Woodland through Research-Based Architectural Design: Case Study—War Island in Belgrade, Serbia. *Sustainability MDPI*, 14(18), 11445.
- Nikezić, A., Ristić Trajković, J., & Milovanović, A. (2021). Future Housing Identities: Designing in Line with the Contemporary Sustainable Urban Lifestyle. *Buildings*. MDPI., 11(1).
- Ristić Trajković, J., Milovanović, A., & Nikezić, A. (2021). Reprogramming Modernist Heritage: Enhancing Social Wellbeing by Value-Based Programming Approach in Architectural Design. *Sustainability MDPI*, 13(19), 11111.
- Grbić, M., & Nikezić, A. (2017). Lifestyle As a Resource For Re-structuring Romani Urban Housing. In: *Open House International* Open House International Association., No. 42(1), 95-101.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Раде Д. Мрљеш (Аранђеловац, 19. јул 1983. године) завршио је природно-математички смер гимназије у Аранђеловцу 2002. године. Исте године уписао је Архитектонски факултет – Универзитета у Београду на коме је дипломирао 27. марта 2009. године са темом *Реконструкција и ревитализација Старог здања у Аранђеловцу*. У Заводу за заштиту споменика културе града Београда запослен је од 16. марта 2011. године, тренутно у звању архитекте – вишег конзерватора. Стручни испит за рад у установама заштите непокретних културних добара положио је у Републичком заводу за заштиту споменика културе у новембру 2012. године.

Као аутор и коаутор учествовао је у изради бројних конзерваторско–рестаураторских пројеката, спровођењу планских аката, студија, истраживања као и надзора над извођењем радова на културним добрима. Бави се споменичким архитектонским наслеђем и питањима заштите споменика културе у условима савременог планирања и изградње. Претежно интересовање усмерено је на истраживање и очување просторних културно-историјских целина.

Уредник је зборника и аутор концепта три међународне научно-стручне конференције организоване у партнерству Завода за заштиту споменика културе града Београда са Институтом за архитектуру и урбанизам Србије и Републичким заводом за заштиту споменика културе: *Градитељско наслеђе и урбанизам* одржане у Београду у октобру 2021. године, *Заштита градитељског наслеђа у 21. веку – изазови и могућности* одржане у Београду у октобру 2023. године и *Зелени град и градитељско наслеђе* одржане у Београду у октобру 2025. године.

Докторске академске студије уписао је у октобру 2019. године на Архитектонском факултету – Универзитета у Београду. У оквиру докторских академских студија усмерио се на истраживање архитектуре друге половине 20. века у контексту развоја историјског језгра града испитујући парадигматски однос модерног и традиционалног. Учествовао је и излагао радове

на више научних скупова у земљи и иностранству. Од 2023. године био је сарадник у настави на Департману за архитектуру на Архитектонском факултету Универзитета у Београду где је одржао више предавања на различитим наставним предметима. Учествовао је на докторској размени 2025. године на Politecnico di Torino у Италији где је био укључен у истраживачки пројекат *4 Cities South-Eastern Europe* и такође обавио истраживање компаративних модела Београда и Торина.

Од 2016. године је члан Извршног обора Националног комитета ICOMOS Србија и члан редакције часописа *Модерна конзервација* у издању Националног комитета ICOMOS. Члан је Управног обора огранка INTBAU Србија од оснивања 2021. године. Од 2026. године је члан Управног одбора Друштва архитеката Београда (ДАБ) и члан је националне секције Docomoto Србија. Од јануара 2025. године је члан редакције часписа *Споменици* у издању Завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа у Сарајеву. Добитник је више награда и признања у области архитектуре, урбанизма и заштите градитељског наслеђа.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација Рада Мрљеша под насловом „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ садржи 170 страна. Основном тексту дисертације претходи насловна страна на српском и енглеском језику, ментор и чланови комисије, резиме на српском и енглеском језику и садржај дисертације. Увод у тематски обухват дисертације заузима првих дванаест страна текста, и обухвата уводне напомене о истраживачкој теми, досадашња искуства и уочене проблеме о предмету истраживања, полазне хипотезе, теоријски и методолошки приступ, научну оправданост и очекиване резултате и генералну структуру дисертације. Централни део дисертације подељен је у два дела, односно шест глава и садржи 110 страна, након којег се налази критички осврт на истраживање и закључак, библиографија, попис графичких прилога и табела, *appendix* и биографија аутора. Прва целина представља теоријски и методолошки оквир истраживања, подељена је у три главе и садржи 5 графичких илустрација. Друга целина представља студију случаја са одабраним примерима, подељена је у три главе и садржи 18 графичких илустрација и 3 табеле. Библиографија садржи 191 библиографску јединицу. Пратеће напомене дате су формату *fusnota* на дну стране. На крају рада дате су изјаве о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

Садржај докторске дисертације обухвата следећа поглавља:

Предговор аутора	01
Сажетак рада (срб./енг.)	02

УВОДНИ ДЕО

Уводне напомене о истраживачкој теми	04
Досадашња искуства и уочени проблеми о предмету истраживања	07
Циљеви и задаци научног истраживања	09
Полазне хипотезе истраживања	10
Теоријски и методолошки приступи научно истраживању	11
Научна оправданост истраживања и очекивани резултати	15

Генерална структура докторске дисертације	16
---	----

ТЕМА, ПРЕДМЕТ И РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

І ДЕО

ДРУШТВЕНА ТЕОРИЈА И ДРУШТВЕНА ИСТОРИЈА МОДЕРНИЗМА: МОДЕРНОСТ – МОДЕРНА – МЕТАМОДЕРНА

Глава 1 – Културолошке карактеристике високог модернизма	24
Порекло и тумачење појма <i>високи модернизам</i>	27
Социо-културне прилике у Европи друге половине 20. века	29
Модернизам у савременој ликовној уметности	31
Модернизам у савременој филмској уметности	36
Модернизам у савременој теорији заштите архитектонског наслеђа	39
Глава 2 – Дијалектичке категорије архитектонског модернизма	43
Дијалектика неутралности	44
Дијалектика редукционизма	45
Дијалектика рационализма	46
Дијалектика минимализма	48
Глава 3 – Предуслови појаве високог модернизма у архитектури	52
Архитектонско засићење и захтев трансформације стила	54
Архитектонски захтев оригиналног самоизражавања	56
Заштита наслеђа и ограничење начелом аутентичности	59
Заштита наслеђа и принцип управљања континуитетом	62

ІІ ДЕО

ВИСОКА МОДЕРНА У ЗАШТИТИ АРХИТЕКТОНСКОГ И УРБАНОГ НАСЛЕЂА БЕОГРАДА ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА

Глава 4 – Прва ремоделација у заштити урбаног наслеђа: <i>прототекстуалност</i>	75
Моделистика и декоративност форме	81
Рељефност и колоризам површине	83
Регулација и репрезентација грађевине	85
Компаративни модели	88
Глава 5 – Друга ремоделација у заштити урбаног наслеђа: <i>текстуалност</i>	94
Моделистика и декоративност форме	99
Рељефност и колоризам површине	102
Регулација и репрезентација грађевине	105
Компаративни модели	107
Глава 6 – Трећа ремоделација у заштити урбаног наслеђа: <i>посттекстуалност</i>	112
Моделистика и декоративност форме	119
Рељефност и колоризам површине	121
Регулација и репрезентација грађевине	123

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

КРИТИЧКИ ОСВРТ НА ИСТРАЖИВАЊЕ	134
ЗАКЉУЧАК	136
ИЗВОРИ, ЛИТЕРАТУРА И ЛИНКОВИ	138
ПОПИС ГРАФИЧКИХ ПРИЛОГА И ТАБЕЛА	147
APPENDIX	149
БИОГРАФИЈА АУТОРА	161
Изјава о ауторству	163
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	164
Изјава о коришћењу	165

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Основну структуру докторске дисертације чини уводни део, централни део (тема, предмет и резултати истраживања) и закључна разматрања. Централни део истраживања је подељен у две целине: (1) друштвена теорија и друштвена историја модерног: модерност – модерна – (мета)модерна и (2) тенденције високе модерне у заштити архитектонског наслеђа друге половине 20. века.

Прва целина је подељена у три главе. Прва обухвата високи модернизам, порекло и тумачење појма, као и друштвено-историјски и културолошки контекст његовог настанка, опште карактеристике, модернизам у ликовној, филмској уметности и теорији заштите наслеђа; затим друга глава обухвата дијалектичка начела модернизма: неутралност, рационализам, редукционизам и минимализам. Последња глава прве целине анализира предуслове појаве модернизма из архитектонског дискурса (архитектонско засићење стилем и захтев трансформизма, као и архитектонски захтев оригиналног самоизражавања, односно аутентичност) и дискурса заштите градитељског наслеђа (заштиту наслеђа и ограничење начелом аутентичности, као и заштиту наслеђа и управљање континуитетом).

Глава 1 – *Културолошке карактеристике високог модернизма* – полази се од порекла појма *високи модернизам* и његових различитих теоријских идентификација и интерпретација. Затим се потенцира друштвено теоријски приступ општим социо-културним приликама у Европи као референтној сфери. Најпре се успоставља историографија друштвене теорије високог модернизма кроз објашњења дисконтинуитета са традицијом као вере у прогрес и рационалност, а затим кроз различите искораке у архитектури се објашњавају универзализми модерне као културе мишљења и функционалних вредности. Даљом анализом се високи модернизам испитује кроз три поља, *савремене ликовне и филмске уметности и савремене теорије заштите архитектонског наслеђа*, као релационим референцама савремене архитектуре за анализирани период друге половине 20. века, с обзиром на значај феномена визуелизације кроз слику и медиј.

Глава 2 – *Дијалектичке категорије архитектонског модернизма* – испитују се феноменолошки аспекти високог модернизма кроз категоријални *apparatus* дијалектичких појмова – *неутралност, редуccionизам, рационализам и минимализам*. Теоријски оквир истраживања, детаљнијим тумачењем дијалектичких појмова као феноменолошког аспекта модерне пружа могућност за јаснијим разумевањем архитектонских појмова којима категоријални *apparatus* оперише. У том смислу категоријални појмови се анализирају од општих филозофских својстава до архитектонског значења појма.

Глава 3 – *Предуслови појаве високог модернизма у архитектури* – предуслови појаве високог модернизма у архитектури се анализирају кроз епистемолошки дискурс. Полази се од фундаменталног разумевања модернизма да није био само стилска категорија или покрет у архитектури, већ да је предстаљао радикалну трансформацију по начину на који се производи, организује и легитимише архитектонско знање. У овој глави се испитује парадигма архитектонског засићења стилем и захтев за оригиналним самоизражавањем. Такође се кроз заштиту архитектонског и урбаног наслеђа испитују начело аутентичности и принцип управљања континуитетом.

Друга целина је подељена у три главе и обухвата тенденције високог модернизма у заштити архитектонског и урбаног наслеђа друге половине 20. века. Кроз дискурс текстуалности простора (прототекст, текст и посттекст) испитују се три архитектонске ремоделације препознате кроз кључне тачке промена (Дубровачко саветовање архитеката 1950. године, Саветовање конзерватора и урбаниста у Сплиту 1962. године и Саветовање архитеката и урбаниста у Врњачкој бањи 1972. године). Парадигматски примери све три архитектонске ремоделације на примеру југословенске престонице се проверавају кроз компаративне моделе, односно препознате праксе у југословенским и европским градовима са посебним освртом на италијански град Торино.

Глава 4 – *Прва ремоделација у заштити архитектонског наслеђа: прототекстуалност* – Прва ремоделација испитује трансформацију архитектонског и урбанистичког дискурса у престоници социјалистичке Југославије кроз концептуални оквир *прототекста*. Као кључна тачка промена препознато је Дубровачко саветовање архитеката од 23–25. новембра 1950. године, историјски скуп који је означио фундаменталну промену у југословенској архитектонској мисли и пракси. У првој ремоделацији се испитују три парадигматска примера.

Глава 5 – *Друга ремоделација у заштити урбаног наслеђа: текстуалност* – Друга ремоделацију архитектонско-урбанистичког дискурса у контексту заштите наслеђа у социјалистичкој Југославији кроз концептуални оквир *текста* представља еволуцију и критичку елаборацију прототекста. Као парадигматска тачка прекида и симултаног континуитета узима се Југословенско саветовање архитеката-урбаниста и архитеката-конзерватора одржано од 19–24. новембра 1962. године у Сплиту са темом *Урбанизам и заштита споменика културе*. У другој ремоделацији се испитују три парадигматска примера.

Глава 6 – *Трећа ремоделација у заштити урбаног наслеђа: посттекстуалност* – Овај сегмент истраживања посвећен је трећој ремоделацији архитектонско-урбанистичког дискурса у социјалистичкој Југославији кроз концептуални оквир *посттекста*. Овај облик текстуалности простора представља критичку рефлексију претходних ремоделација (*прототекст* и *текст*) и артикулише поступну ерозију конвенционалне модернистичке парадигме. Као парадигматска, преломна тачка промена, препознат је Симпозијум архитеката и урбаниста у Врњачкој Бањи од 25–28. октобра 1973. године под називом *Синтеза*.

Истраживање се завршава закључним разматрањима и даљим смерницама ка метамодерни.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност докторске дисертације

Докторска дисертација „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ кандидата Рада Д. Мрљеша представља значајан допринос у научној области Архитектура и урбанизам, са посебним утемељењем у ужим областима историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности, заштита и обнова градитељског наслеђа и савремене архитектуре. Релевантност предмета докторске дисертације огледа се у теоријском, методолошком и практичном приступу анализи пројектантске и планске праксе друге половине 20. века, као и заштити градитељског наслеђа. Актуелност теме утемељена је у разумевању, тумачењу и интерпретацији методолошких и инструменталних карактеристика архитектуре високог модернизма, чије се рефлексије препознају и у савременој архитектонској пракси кроз језик метамодерне. Такође, актуелност се поред ревалоризације високе модерне огледа и у анализи парадигматског односа модерно-традиционално кроз мултидисциплинаран дискурс.

Оригиналност дисертације кандидата Рада Д. Мрљеша препознаје се у комплексном приступу истраживању које обухвата интердисциплинарни теоријски преглед историографских, социолошких, антрополошких, културолошких и филозофских феномена, који се интегришу са просторним, морфолошким, архитектонским, концептуалним и типолошким анализама, формирајући квантификовану матрицу сазнања о просторној, архитектонској и конзерваторској пракси друге половине 20. века. У раду се аргументовано артикулише хронолошки развој архитектуре високог модернизма и препознаје специфична методолошка и инструментална разлика у кључним тачкама промена. Кроз истраживање је приказано свеобухватно разумевање ширег друштвено-историјског контекста и утицаја различитих дисциплина на просторну, архитектонску и конзерваторску праксу друге половине 20. века. Такође је приказано свеобухватно разумевање проблемског питања и ширине теме парадигматског односа модерно-традиционално, које се огледа у паралелној анализи његовог теоријског оквира, примене у академском контексту, а затим провери на релевантним примерима из анализираног периода. Посебно се истиче значај провере методолошког поступка у пројектантској и просторној пракси кроз компаративне моделе, са којима се потврђује релевантност и савременост тематског обухвата.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидат је за потребе спровођења истраживања користио литературу релевантну за област рада, предмет и циљеве истраживања. На основу коришћених библиографских јединица може се увидети да је извршен преглед кључних теорија и литературе којима се проблематизује предмет дисертације са различитих дисциплинарних и интердисциплинарних становишта. Како се истраживању приступа комплексно из више различитих дисциплинарних оквира, установљено је да је аргументација којим се успостављају односи између њих правилно формулисана и адекватно постављена, од контекстуалних, преко библиографије која припада делу историографских, друштвених, културолошких, филозофских, урбо-морфолошких и типолошких истраживања.

Библиографија се може поделити у три групе које су препознате у тематизацији проблема истраживања. Права се односи на библиографију која припада теоријским и историографским везама архитектуре високог модернизма:

- Eisenstadt, S. N. (2000). Multiple Modernities. *Daedalus* 129(1), pp. 1—29.
- Gredelj, S. (1996). Modernizacija i modernost. *Filozofija i Društvo*, IX-X, Institut za filozofiju i društvenu teoriju, str. 239—252.
- Giedion, S. (2012). *Prostor, vreme i arhitektura*, Građevinska knjiga.
- Habermas, J. (2018/1985). Moderna i postmoderna arhitektura. U: *Modernizam/postmodernizam* (ur. Dušan Marinković), Mediterran, str. 128—145.
- Ignjatović, A. (2012). Tranzicija i reforme: Arhitektura u Srbiji 1952–1980: Težnje ka visokom modernizmu. U: *Istorija umetnosti u Srbiji XX vek : Realizmi i modernizmi oko hladnog rata*, (ur. Šuvaković M. i dr.), Orion Art, str. 689–726.
- Kulić, V. (2009). “East? West? Or Both?” Foreign perceptions of architecture in Socialist Yugoslavia”. *The Journal of Architecture* 14, pp. 129—147.
- Manević, Z. (1972). Novija srpska arhitektura. U: *Srpska arhitektura 1900 – 1970*, (ur. S. Baračković), Muzej savremene umetnosti, str. 7-38.
- Merleau-Ponty, M. (1962). *Phenomenology of Perception*. (C. Smith, Trans.). Routledge.
- Perović, M. (2005). *Istorija moderne arhitekture – tradicija modernizma i drugi modernizam*. knjiga 3, Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Stevanovic, V. (2013). A reading of interpretative models of minimalism in Architecture. *METU JFA*, 30 (2): pp. 181—194.
- Делез, Ж. (2020). *По чему се препознаје структурализам?*. Карпос.
- Кадијевић, А. (2024). Полемички аспекти српске архитектуре после 1945. године. У: *Полемички аспекти српског модернизма после 1945. са посебним освртом на деловање припадника Задарске групе*, САНУ, str. 103—125.
- Милашиновић Марић, Д. (2017). *Полетне педесете у српској архитектури*. Орион Арт.

Друга библиографска група обухвата литературу која се бави истраживањем историјског урбанизма града међу којима су најзаступљенији извори који теорију простора повезују са антропологијом града и урбаном морфологијом. Овој групи припадају:

- Bogdanović, B. (2019). *Antropologija grada – Političko konstruisanje prostora*. Etnografski institut SANU.
- Bojanić, P. i Đokić, V. (2011). *Misliti grad*. Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Đokić, V. (2004). *Urbana morfologija – grad i gradski trg*. Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell Publishing.
- Low, S. (2006). Uvod: Teorijsko promišljanje grada. U: *Promišljanje grada. Studije iz nove urbane antropologije* (ur. Setha M. Low), Jesenski i Turk, str. 17—58.
- Marojević, I. (1988). Povjesni grad kao dokument, *Radovi Instituta za povjest umjetnosti*, br. 12-13, str. 191—196.
- Minić, O. (1960). Transformacije centra Beograda. *Arhitektura Urbanizam*, br. 1, str. 18—21.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. Rizzoli.
- Минић, О. (1960). Језгро Београда, *Годишњак града Београда*. VII, стр. 441—472.

Трећа библиографска група обухвата литературу која се бави истраживањем урбане конзервације и заштите градитељског наслеђа, савремених аутора, али и оних чији су научни и критички налази настајали аутентично у тематском периоду. Овој групи припадају:

- James, A. (2016). A Sistematic Theory of Tradition. *Journal of the Philosophy of History*, No. 10, pp. 1—28, doi 10.1163/18722636-12341313
- Krstić, B. (2014). *Atinska povelja i misao arhitekata i urbanista FNRJ 1950-ih*. Arhitektonski fakultet – Univerzitet u Beogradu.
- Mađarić, V. (1963). Zaštita spomenika kulture i urbanizam. U: *Urbanizam i zaštita spomenika kulture*, Stručno savetovanje, Jugoslovenski institut za zaštitu spomenika kulture, str. 81—96.
- Vučenović, S. (1963). Urbane celine spomeničkog značaja. U: *Urbanizam i zaštita spomenika kulture*, Stručno savetovanje, Jugoslovenski institut za zaštitu spomenika kulture, str. 150-152.
- Wang, H., & Zhang, Y. (2023). Performance evaluation of urban heritage conservation: A multi-criteria analysis. *Journal of Urban Heritage*, 8(4), 178—195.
- Wells, J. C. (2007). The Plurality of Truth in Culture, Context, and Heritage: A (Mostly) Post-Structuralist Analysis of Urban Conservation Charters, *School of Architecture, Art, and Historic Preservation Faculty Papers*, Paper 19, pp. 5–7, <http://www.ceci-br.org/novo/revista/docs2008/CT-2008-103.pdf>
- Yarrow, T. (2018). Retaining Character: Heritage Conservation and the Logic of Continuity, *Social Anthropology*, pp. 330—344, DOI: <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12532>
- Ротер Благојевић, М. и Николић, М. (2008). Значај очувања идентитета и аутентичности у процесу урбане обнове града – улога стамбене архитектуре београда с краја 19. и почетка 20. века у грађењу карактера историјских амбијената. *Наслеђе* бр. 9, стр. 117-128.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру дисертације „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ примењено је више истраживачких метода којима се проверавају постављене хипотезе. Научне методе су коришћене адекватно и у складу са тематским обухватом предмета истраживања. У раду је коришћена историјско-интерпретативна анализа, компаративна анализа, критичка анализа садржаја примарних и секундарних извора и анализа примера из праксе корелационом истраживачком стратегијом.

Методолошки приступ у првом делу рада у највећем обиму је обухватио *квалитативно аналитичко разматрање* и сагледавање предмета рада и проблема у ширем друштвеном контексту, заснован на дискурзивном теоријском истраживању. У првом делу дисертације под називом *Друштвена теорија и друштвена историја модернизма: модерност – модерна – метамодерна* анализира се висока модерна кроз савремену културну, херитолошку и протективну вредност у пољу концепта споменичког наслеђа, из које се развија теоријска комуникација овог специфичног стилског речника. Интерпретирају се концепти друштвене теорије (семиотички, симболички и културолошки аспекти), друштвене историје (дискурзивни, институционални и хронолошки аспекти) и теорије архитектонске технике (синтактички, организациони и визуелни аспекти).

Други део дисертације аналитички и компаративно испитује тенденције високог модернизма у условима урбане обнове историјског урбанизма Београда током друге половине 20. века. У другом делу се феноменолошки испитује парадигматски однос модерног и традиционалног

крз методолошки оквир *три архитектонске ремоделације (трансформације)* архитекте и теоретичара Алексеја Бркића. Концепт ремоделација као методолошки оквир за истраживање високог модернизма, представља критичку анализу постављених парадигматских феномена који омогућавају да се превазиђу ограничења традиционалне архитектонске историографије. Ремоделације указују да високи модернизам није био кохерентан процес, већ је пролазио кроз одређене трансформације. Ремоделације такође омогућавају да се архитектонска пракса повеже са теоријским дискурсима. У том смислу, ремоделације су конституисане кроз синтезу три теоријска дискурса: (1) теорија научних револуција и концепција **парадигми** (Thomas Khun); концепција знања и епистемолошких прекида (Michel Foucault); и (3) типолошка процесуалност и **sta?** (ili је “и” visak?) искуствених трансдуктивних трансформација (Severio Muratori и Gianfranco Caniggia).

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања докторске дисертације представљају допринос савременој теорији и историји просторних и пројектантских пракси друге половине 20. века. Резултати указују на последичну улогу високе (интернационалне) модерне која се може посматрати у трансдисциплинарном контексту. Формиран је шири систем концепата у оквиру којег се висока модерна архитектура у подручју историјског урбанизма Београда може истраживати у интегралном смислу – кроз општу теорију система, програмске ремоделације, историјске традиције, историје интелектуалног наслеђа и културне историје Београда. Допринос научног истраживања се огледа у подстицају за дубље и шире разумевање историографских и научних интерпретација архитектонског стваралаштва препознатог као архитектура високог модернизма, као и интерпретација метамодерне кроз естетички, семиотички, симболички, ликовни, структурални, морфолошки и концептуални језик архитектуре савременог стваралаштва. Ово истраживање пружа потпунији увид у стваралаштво и моделистичке карактеристике архитектуре високог модернизма који до сада није био тема ни средиште научних и конзерваторских разматрања. У том смислу се препознаје посебан значај историографске и теоријске анализе архитектуре високог модернизма у контексту њених инструмената и типоморфолошких карактеристика везаних за заштиту историјског урбанизма Београда. Тиме се поставља и оквири за даља проучавања урбане конзервације и управљања континуитетом не само урбаног наслеђа Београда, већ и других градова у контексту урбане обнове у току друге половине 20. века. У методолошком смислу допринос овог истраживања представљају и резултати анализе садржаја интерпретирани кроз хронолошку мапу социо-идеолошког контекста.

Ово истраживање пружа и даље перспекције истраживања, засноване на анализи високог модернизма као инструмента заштите историјског урбанизма Београда. Оне су препознате у три комплементарна правца, која одговарају различитим димензијама архитектонског знања и праксе: (1) *оперативна методолошка перспекција* – најнепосреднији наставак ове студије лежи у методолошком правцу који се односи на заштиту и валоризацију архитектонског и урбаног наслеђа високог модернизма као специфичног историјског слоја који захтева посебан конзерваторски и методолошки третман; (2) *праксеолошка перспекција* – *метамодерна моделистика* упућује на пројектантску праксу и савремене архитектонске концепције; (3) *теоријска перспекција* – дијаграматске теорије које се односе на развој архитектонске теорије и аналитичних метода истраживања.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Анализом докторске дисертације под насловом „Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“ Комисија закључује да је кандидат показао стечену способност за спровођење самосталног научно-истраживачког рада. Посвећеност истраживању једне комплексне и актуелне теме кандидат је показао и досадашњим научно истраживачким радом, јер је за сагледавање теме било потребно велико искуство које кандидат поседује. Кандидат је исказао способност за самостално постављање и развијање истраживачких проблема, што се увиђа у кохерентном, савременом и јасно артикулисаном тематском оквиру дисертације. Кроз структуру истраживања развијене су релевантне хипотезе и истражени су сложени интердисциплинарни аспекти који пружају дефинисање нове платформе и модела. Одабрана тема је савремена и релевантна за научну област архитектуре и има и већи значај због идентификованог недостатка домаћих истраживања у овој области.

Кандидат је показао способност за самосталан избор методолошких алата којима су одговарајући за циљеве истраживања. У дисертацији су успешно примењени низ аналитичких метода, као и изражена способност за теоријску интеграцију и интердисциплинарни приступ истраживању. Кандидат показује способност за критичко разматрање теорија и методолошких приступа, као и иновативност у развијању нове методологије коју је могуће применити у теоријском и историографском истраживању архитектонских пракси. Показатељ вештина кандидата за самосталан научни рад представљају радови из области дисертације објављени у међународним часописима, као и друге активности и велики број пројеката и студија које се односе на примењено истраживање.

На основу увида у рад изложен у докторској дисертацији, Комисија закључује да кандидат Раде Д. Мрљеш поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад и да ће на тај начин допринети развоју савремене теорије и праксе у образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Кандидат у својој тези приступа проблематизацији парадигматског односа модерно и традиционално на комплексан и свеобухватан начин. Комплексност теме наметнуло је потребу за истраживањем из различитих дискурса, те је истраживањем обухваћен шири теоријски и методолошки оквир којим се испитују тенденције архитектуре високог модернизма у заштити урбаног наслеђа града. Рад систематично приступа анализи студије три архитектонске ремоделације која пружа значајну потврду полазних претпоставки, а из које се изводи закључак да високи модернизам није подразумевао тотални раскид са традицијом, већ критичку ре-артикулацију простора. Допринос истраживања огледа се у:

- идентификацији и димензионисању појма *високи модернизам* у домаћој и међународној историографији;
- документовању студија случаја, архитектонској анализи просторних и урбанистичких планова, пројеката, изграђених објеката и конкурса, као и научном испитивању и

анализи кључних извора и критичког дискурса модерне архитектуре у домаћој и регионалној продукцији;

- идентификацији моделистичких приступа у хронологији урбанистичких реконституција који су релевантни за архитектонску праксу у рецентном периоду;
- испитивању пројектантских метода југословенских савремених архитеката у конкретном историјском контексту, њихово упоређивање и извођење синтезе теоријских модела;
- дефинисање односа архитектонске праксе и теорије и идентификација кључних разумевања у заштити градитељског наслеђа који се баве проблемима урбане конзервације.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Докторска дисертација кандидата Рада Д. Мрљеша представља аналитичан и комплексан приказ парадигматског односа модерно и традиционално кроз анализу архитектуре високог модернизма као инструмента заштите историјског урбанизма града. У студији је приказан методолошки приступ заснован на хронолошком сагледавању архитектонске праксе кроз три ремоделације, као и утицај друштвеног и културолошког контекста на архитектонске трансформације. Истраживањем се истиче релевантност архитектуре високог модернизма као методолошког инструмента у заштити урбаног наслеђа града, што представља оригинални научно-истраживачки допринос у теорији архитектуре.

Резултати овог рада су сазнања релевантна за праксу која произилазе из контекстуализације и интерпретације развојне историографије високе модерне. Резултати указују на последичну улогу високе модерне која се може посматрати у трансдисциплинарном контексту. Формиран је шири систем концепата у оквиру којег се висока модерна архитектура у подручју историјског урбанизма Београда истражује у интегралном смислу – кроз општу теорију система, програмске ремоделације, историјске традиције, историје интелектуалног наслеђа и културне историје Београда. Резултати истраживања се огледају у подстицају за дубље и шире разумевање историографских и научних интерпретација архитектонског стваралаштва препознатог као архитектура високог (интернационалног) модернизма, као и интерпретација метамодерне кроз естетички, семиотички, симболички, ликовни, структурални, морфолошки и концептуални језик архитектуре савременог стваралаштва. Ово истраживање нуди један потпунији увид у стваралаштво и моделистичке карактеристике архитектуре високог модернизма који до сада није био тема ни средиште научних архитектонских и конзерваторских разматрања. У том смислу посебно се издваја историографска и теоријска анализа архитектуре високог модернизма у контексту њених инструмената и типоморфолошких карактеристика везаних за заштиту историјског урбанизма Београда. Овим радом су постављени оквири за даља проучавања урбане конзервације и управљања континуитетом не само урбаног наслеђа Београда, већ и других градова у контексту урбане обнове у току друге половине 20. века.

На основу анализе резултата и изнетих закључака, Комисија констатује да је дисертација научно заснована, оригинална и да представља допринос у научној области Архитектуре и урбанизма, као и ширем пољу архитектуре који је обухваћен могућношћу за практичну примену резултата.

4.3. Верификација научних доприноса кандидата

M16 – Уређивање тематског зборника међународног значаја

Мрљеш, Р. (ур.) (2021) *Градитељско наслеђе и урбанизам*, Зборник радова са XI међународне научно-стручне конференције, Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда; Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

M24 – Национални часопис међународног значаја

Мрљеш, Р. (2022). Архитектура интернационалног модернизма у контексту репозиционирања социјалистичке Југославије на међународној сцени, *Годишњак за друштвену историју*, XXIX свеска 2 (ур. М. Ристовић), Београд: Удружење за друштвену историју.

M33 – Саопштење са међународног скупа штампано у целини

Kordić, M., **Mrlješ, R.**, Todorović, D. (2026) Palace of Serbia: Collaborative Framework of Yugoslav Modernism, 19th International Docomomo Conference, Los Angeles: Docomomo US.

Цигановић, А., **Мрљеш, Р.** (2021). *Парадигматски хабитус архитектуре у заштити културе простора*, Зборник радова са XI међународне научно-стручне конференције *Градитељско наслеђе и урбанизам* (ур. **Р. Мрљеш**), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

M51 – Врхунски часопис националног значаја

Мрљеш, Р., Цигановић, А. (2023). Феноменологија просторне културно-историјске целине: пример „Подручја око Доситејевог лицеја“ у Београду, *Наслеђе* бр. 24 (ур. М. Павловић), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

Мрљеш, Р. (2020). Зграда „Енергопројекта“ у Београду архитекте Милице Штерић: висока модерна као парадигма урбане конзервације, *Наслеђе* бр. 21 (ур. М. Павловић), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда

Мрљеш, Р., Цигановић, А. (2019). Дијаграматски приступ синтези у заштити својства објеката – испитивање два студијска поступка архитекте Димитрија М. Лека из 1947-1948. године *Наслеђе* бр. 20 (ур. М. Павловић), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

Мрљеш, Р. (2013). Реконституција блока између улица Вишњићеве, Змаја од Ноћаја, Краља Петра и Господар Јованове. *Наслеђе*, бр. 14 (ур. М. Поповић), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

M63 – Саопштење са националног скупа штампано у целини

M63 | Мрљеш, Р., Цигановић, А. (2018). *Прилог схватању „одрживог развоја“ у српској архитектури и конзерваторској пракси друге половине 20. века*, Зборник радова са IX научно-стручне конференције *Културно наслеђе и друштво* (ур. И. Весковић), Београд: Завод за заштиту споменика културе града Београда.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе дисертације кандидата **Рада Д. Мрљеша**, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао сагласност, да испуњава научне критеријуме и пружа оригинални научни допринос у области Архитектура и урбанизам, за коју је матичан Архитектонски факултет. Утврђује се да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме у погледу квалитета, доприноса и применљивости резултата у даљем истраживачком раду, као и практичној примени у архитектонском пројектовању и образовању. Комисија истиче вредност спровођења истраживачког рада који се потврђује у примени методолошког алата на конкретним пројектантским задацима. Кандидат је исказао способност за самосталан научно-истраживачки рад, што је потврђено изразом докторске дисертације, као и објављеним радовима у научним часописима и другим научним доприносима.

На основу претходно наведеног, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом **„Архитектура високог модернизма као инструмент заштите историјског урбанизма Београда“** кандидата Рада Д. Мрљеша, дипломираног инжењера архитектуре, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, јун 2026. године

КОМИСИЈА:

др Ана Никезић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Марко Николић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Урош Радосављевић, редовни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Рената Јадрешин Милић, ванредни професор
School of Architecture, Unitec Institute of Technology, Auckland, New Zealand

---

др Емануеле Мореци, ванредни професор
Politecnico di Torino, Turin, Italy